

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
АЕКС-МАРСЕЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (AMU)
ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У БРАТИСЛАВІ
ПРОФСПІЛКА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Aix*Marseille
université
Socialement engagée

PANEURÓPSKA
VYSOKÁ ŠKOLA

У ПОШУКУ НОВИХ СЕНСІВ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СВІТУ. ПОВОЄННИЙ ДІАЛОГ КУЛЬТУР

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(м. Київ, 2 – 3 лютого 2023 року)

SEARCHING FOR THE NEW MEANINGS OF THE POLYCULTURAL WORLD. POST-WAR DIALOGUE OF CULTURES

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
(Ukraine, Kyiv, 2023 February 2–3)

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України"
5. <https://mail.ukr.net/desktop#readmsg/16740408983771312376/f0>

Чередник Людмила Анатоліївна
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культури
та документознавства Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна
ludmila.cherednik@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9589-8041>

Українські масмедіа та їх роль під час російсько-української війни

Сучасні медіа вже давно стали частиною нашого життя. Завдяки їм ми знаходимо найрізноманітнішу інформацію, використовуємо їх для спілкування, досить часто саме вони формують наші уявлення про сучасний світ та його бурхливе буття.

Проблеми розвитку сучасних масмедіа цікавлять багатьох українських і зарубіжних дослідників. Серед них варто назвати праці таких науковців, як Б.Потятиник, А. Москаленко, О. Чередниченко, Н. Кравченко, І. Артамонова, В. Хелемендик, О. Веснянка, Е. Кастельс, В.Кросбі, Г. Морсон, П. Біргер та багато інших. Численні дослідження цього питання є найкращим свідченням його значущості для суспільства.

Відомо, що масова комунікація здійснюється за допомогою спеціальних каналів або засобів – засобів масової комунікації/інформації (ЗМК/ЗМІ), які ще називають масмедіа (англ. mass media). З-поміж них виділяють пресу (газети, журнали), радіо, телебачення, Інтернет, а також кіно, фонографії (музичні записи), відеосистеми тощо.

На думку науковців, для сучасного етапу характерним є процес злиття засобів масової інформації та комунікації в єдиний інформаційний ресурс – медіаконвергенція (від англ. media – засоби, способи і лат. convergo – сходжусь, наближаюсь). Тобто, «розповсюдження одного і того ж інформаційного продукту за допомогою різних засобів комунікації» [3, 99]. Хоча традиційно масмедіа тлумачать як технічні засоби повідомлень, трансляційні інститути, що функціонують у публічній сфері згідно з чинними правовими нормами.

Водночас можна стверджувати, що масмедіа є й соціальним інститутом із власними правилами і звичаями, який займається збором, обробкою та розповсюдженням інформації. У класичному розумінні масмедіа притаманні чотири функції: 1) інформування громадян; 2) формування їхньої реакції на інформацію; 3) розважання людей; 4)

передання культурної спадщини нащадкам[6, 44].

Після 24 лютого 2022 року ми всі зрозуміли, що повноцінним фронтом війни є не тільки поля боїв, а й інформаційний простір. Зазначимо, що з перших же днів російської агресії українські медіа активували свою діяльність.

Так, 26 лютого за ініціативи Міністерства культури та інформаційної політики України, а також провідних медіагруп України – «1+1 media», «StarLight Media», «Медіа Група Україна», «Inter Media Group» і телеканалу «Рада», стартував спільний телевізійний ефір «Єдині новини». Ще 4 канали («5 канал», «Прямий», «Еспресо», телеканал «XSport») долучалися до марафону частково. Крім того, ця інформаційна програма на деяких телевізійних каналах виходить в ефір із санкціонованим перекладом російською мовою.

Варто підкреслити, що різко змінилася тематика й акценти матеріалів: з початку повномасштабної війни велика увага приділяється таким темам, як ситуація на фронті, волонтерський рух, життя переселенців, проблемам, з якими зіштовхуються мешканці численних українських населених пунктів, реакція світової спільноти на події в Україні. Уже в другій половині літа 2022 року після перших успіхів Збройних Сил України в ефірі з'являються теми щодо відбудови зруйнованих міст і країни загалом. Ось уже одинадцять місяців, щоденно в інформаційному ефірі підбиваються підсумки кожного дня війни у відеозверненнях Президента України Володимира Зеленського. Крім того, періодично виступають члени українського уряду.

З метою «донести правду про війну та силу України» розпочав роботу англomовний репозиторій правди «We are Ukraine». Цей проєкт було створено командою консалтингової групи «One Philosophy» та ІТ-компанії «Empat» за підтримки волонтерів. На сайті представлено ключові факти російсько-української війни. Прикметно, що в режимі реального часу телевізійний ефір транслюють і українські радіостанції. Зокрема, до мовлення доєдналися станції «Українське радіо», «Радіо Культура», «Радіо Промінь». Доступ до трансляцій є й на сайтах вказаних станцій.

Варто підкреслити, що безпрецедентне єднання суспільства на тлі війни різко вплинуло і на ставлення до української мови, яка нині стала зброєю опору російській агресії. У відповідь на масштабне вторгнення країни-агресора на територію України, з ефіру українських радіостанцій зникли пісні російських виконавців. Однак, на превеликий жаль використання недержавної мови було помічено на «Українському радіо», «Радіо «Культура», «Радіо П'ятниця», «Наше радіо». І це питання є нагальним в умовах сьогодення. Особливо прикро, коли російською мовою говорять представники органів державної влади та місцевого самоврядування, під час прямих включень (наданні експертних оцінок, коментарів, інтерв'ю) тощо.

Хоча згідно з результатами опитування, проведеного наприкінці березня 2022 року, абсолютна більшість громадян України з різних регіонів країни, вікових та мовних груп (83%) за те, щоб українська була єдиною державною мовою в нашій державі. Цікаво, що, за інформацією сервісу для вивчення мов Duolingo, за кордоном після початку російської агресії намітилася чітка тенденція щодо збільшення кількості охочих вивчати українську мову. І в цьому питанні лідирує Польща. Отже, як наголосив Президент України Володимир Зеленський у зверненні до росіян 26 березня 2022 року: «Росія сама робить все для того, щоб на території нашої держави відбулася дерусифікація... За одне покоління і назавжди. Це ще один вияв вашої самогубної політики»[2].

Відповідно до проведеного аналізу масмедіа, за цей період різко змінилася і риторика соціальних мереж. Так, до прикладу, контент популярної мережі Facebook набув патріотичного характеру передовсім завдяки публікаціям про перемоги української армії з самого початку війни (наприклад, цикл дописів про льотчика, якого назвали «Привид Києва» тощо), постами підтримки героїчних захисників різних міст України, що зазнали нищівних ударів ворога. Багато текстів молитов, звернень до Господа та Божої Матері, що є свідченням глибокої духовності українців. Часто зустрічаються тексти з порадами психолога, наприклад: «Панічна атака. Як допомогти?» тощо.

Заслуговують на увагу поетичні тексти, наприклад: твори українських класиків Павла Тичини, Володимира Сосюри, Дмитра Павличка, Ліни Костенко та ін. Записи відеокліпів популярних українських співаків з патріотичними піснями, як-от: Михайло Хома (DZIDZIO) з піснею «Молитва про Україну», Ольга Полякова – коліскова для дітей України, Артем Лоїк «Лютує» та ін. Прикметно, що старі пісні, іноді навіть забуті, сьогодні лунають по-новому. Так сталося з народною піснею «Ой у лузі червона калина». Після а капели Андрія Хливнюка, лідера українського гурту «Бум-бокс», посеред Києва, який на той момент нещадно бомбили рашисти, вона набула нового життя. Її співають українці під час заряджання зброї, допомоги цивільним, за кермом автівок та бронетехніки, ставлять на рингтони та накладають цю мелодію на любительські відеоролики, створені власноруч. Зараз цю пісню співає увесь світ.

Надзвичайно поширеними стали патріотичні гасла, які ми бачимо в Інтернеті, на вуличних банерах, чуємо з екранів телевізорів, зокрема: «Ми – сильні! Ми – Україна!», «Все буде Україна!», «Слава ЗСУ!», назви міст-героїв, які стали надійним щитом столиці, цифри «4.5.0», що на військовому жаргоні означає «все спокійно», «Можна знищити літак, але неможливо вбити українську мрію!» (слова з'явилися тоді, коли росіяни знищили літак на аеродромі «Антонов» в Гостомелі 27 лютого). І, звичайно ж, знаменита фраза матросів з о. Зміїного, які

послали у відому напрямку російський корабель. Прикметна деталь: значно збільшилася кількість білбордів та сітілайтів, що замайоріли жовто-блакитними кольорами (наприклад, зображення жовто-блакитної карти України), а не звичними для мирного життя побутовими рекламами.

Варто наголосити, що мовна практика медіа має вагому роль у поширенні нових виражальних засобів, функційного перегрупування лексики, закріпленні нових мовних норм. Так, уже на першому тижні повномасштабної російської агресії у соцмережах стихійно було запроваджено написання власних назв РФ, Росія з маленької літери. Блискавично цю практику підхопили різноманітні інтернет-ЗМІ і навіть офіційні сайти органів влади держави. Надзвичайно швидко виникли синонімідисфемізми (тобто, вживання більш грубих слів, висловів замість емоційно і стилістично нейтральних) на позначення країни-агресорки: *росія, рф, московія, ерефія, мокиша, мордор, расея, раша, рашка*. Її населення зараз називають такими словами: *московити, мордоряни, мокишанці*. Російські окупанти отримали назви: *рашисти, орки, русня*.

Найімовірніше, що слово «рашисти» утворилося за аналогією до «нацисти». Зокрема канадський експерт Майкл Маккей написав у Twitter, що «російські фашисти, які вторглися в Україну, гірші, ніж німецькі нацисти» [1].

Щодо орків, міфічних потвор-ординців, варварів із звіриними рисами, то вони є героями епічного роману-трилогії «Володар перснів» у жанрі «фентезі» англійського письменника, класика світової літератури ХХ століття, Джона Толкіна. Хоча насправді з'явилися вони в літературі ще у 1634 році у книзі «Казка казок» неаполітанського поета і письменника-казкара Джамбаттиста Базіле. Зазначимо, що українські військові ще з 2014 року, коли відбулася анексія Криму та окупація Донбасу, дали російським загарбникам прізвисько «орки». Дії сучасних орків переходять будь-які межі гуманізму.

Важливою темою для ЗМІ впродовж цих героїчних та страшних трьох місяців є обсценна лексика (тобто, ненормативна, лайка, лайхослів'я), яка у звичайний час була табу. На думку науковців, психологів, медиків, коли потрібно вийти з напруженого стану, в якому ми всі перебуваємо зараз, то лайка, «найпростіший спосіб розблокувати себе, вербальний сплеск гніву, який одразу б'є в ціль»[4]. Зазначимо, що ненормативна лексика зараз лунає набагато рідше.

Упродовж цього часу виникли нові ідіоми. Шорт-лист ідіом війни очолюють такі фрази, як: *Доброго вечора, ми з України!; Як ти? («пароль» найрідніших людей, вияв піклування); Російський військовий корабель, іди.... (Русский военный корабль, иди....)*. Популяризм також стає вислів: *Що по русні? – Русьні п****.

Нині лексичний склад нашої мови поповнився новими словами. Зпоміж них, зокрема, такі: *байрактарити – давати прочуханки; чорно-*

баїти – наступати на ті самі граблі; спіймати арестовича – заспокоїтися; арта – артилерія; затриєдні – поставити собі нереалістичні плани та щиро вірити у їхній успіх; шойгувати – робити вигляд на робочому місці, що все йде по плану; завести трактор – найнеочікуваніший аргумент у будь-якому діалозі, застосування засобів для боротьби, яких ніхто не очікує; натівець – людина, яка не дотримується своїх обіцянок; іти услід за російським кораблем – ввічливий спосіб вказати дорогу окупантам та ін.

За аналогією до слова «чорнобаїти» утворилися такі новоутворення, як *відірпінити, відгостомелити* та інші, що виникли після звільнення багатьох населених пунктів.

У мові масмедіа поширюється дієслово «зукраїнити». Відомо, що воно виникло в англійській мові та зафіксовано в англомовному сленговому онлайн-словнику Urban Dictionary – *Ukrained*. Його значення тлумачать як глобальне приниження Росії, яка вторглася в Україну: *Russia has been Ukrained*.

У міжнародний сленговий словник Urban Dictionary також додали слово, яким сьогодні українці називають ворожі російські ракети – це «*bledina*», що означає «потворну літаючу хвойду». Контекст, у якому використовується це слово, у словнику показали на такому прикладі: *bledina incoming, everyone take cover! (летить бледіна, всі в укриття!)*. У цьому ж словнику повідомляють також, що слово виникло у Львові, а утворили його місцеві волонтери.

Отже, як показало дослідження, сучасні масмедіа охоплюють значну аудиторію і виконують інформаційну та соціальну функції. Крім того, упродовж цих жажливих місяців медіа відіграють значну роль у психологічній підтримці українців, спрямовані на утвердження української ідеї про єдину, сильну, демократичну націю, що веде справедливую боротьбу за свою свободу.

У сучасному інформаційному просторі потужною зброєю є слово. Українське слово зараз лунає далеко за межами нашої держави, бо «серце України б'ється так сильно, що його чують по всій планеті. Воно болить, стискається від вибухів. Його бинтують молитвами, гоять любов'ю. Його тримає в сильних руках український Воїн» [5].

Нині виникає багато нових слів, які, незважаючи на їхній дещо сленговий характер, обіймають вагоме місце у мові українців і є красномовним свідченням незламності й нескореності українського народу, його кмітливості й оптимізму навіть у найскладніших ситуаціях.

Література

1. Громова Інна. Як медіа впливають на життя. URL: <http://media-iq.tilda.ws/blog6> (дата звернення: 12.12.2022)
2. Зеленський Володимир. Росія робить все, щоб в Україні відбулася дерусифікація. URL: <https://www.ukr.net/news/details/politics/90534941.html> (дата звернення: 22.12.2022)
3. Радченко О., Бухтатий О. Медіа-конвергенція як релевантний фактор зміни системи державного регулювання у галузі телебачення, радіомовлення і телекомунікацій. Вісник Наці-

- ональної академії державного управління при Президентіві України: зб. наук. пр. Київ: Вид-во Національної академії державного управління при Президентіві України, 2010. № 2. С. 98 – 106.
4. Синящик Анна. «Шо по русні?» Паролі, лайки і лексика Другої світової – як війна змінила мову. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2022/> (дата звернення: 06.07.22).
  5. Україна – серце Європи. Чуєте, як воно б'ється? URL: <https://nday.te.ua/ukrajina-sertse-evgoru-chujete-yak-vono-bjetsya/> (дата звернення: 03.06.22)
  6. Яремчук М. Соціологія масової комунікації. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 248 с.

Солярська-Комарчук Ірина Олегівна
кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри
мистецтвознавчої експертизи НАКККиМ, м. Київ
irasolarsky@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3229-9153>

Дослідження нонконформізму як важлива складова стратегії сучасного українського мистецтвознавства

Якщо пригадати стан європейського суспільства після Другої світової війни з її зброєю масового знищення, фашистською ідеологією, голокостом, то перед очима постають всесвітньовідомі художні образи славетних тогочасних митців («Герніка» П. Пікассо, «Людина крокуюча» А. Джакометті тощо), які не просто передають жах війни, але найтяжчу втрату – втрату людяності. Зараз ці роботи є престижними об'єктами колекціонування, дорогими лотами аукціонів, їх не легко застати в залах музеїв чи виставкових центрів. Перетворивши такі роботи на знаки престижу та суспільно-фінансової вагомості, європейське суспільство втратило відчуття емпатії, співпереживання, отже, людяності. На сей рахунок пригадуються роздуми французького мислителя Ж. Бодрійара, котрий стверджував, що сучасний світ – світ безкінечної циркуляції знаків, де вже не можна з точністю вказати на референт, що стоїть за знаком, закріпити за «означаючим» певне «означуване» (такі знаки автор називає *симулякрами*). З розвитком нових медіальних технік знаки «поглинають» собою об'єкти і створюють гіперреальність, у якій межа між «реальним» і «імагінальним» (уявним) остаточно розмита [4, 385]. Як раз знецінення реальності, втрата її як первинного буттєвого середовища, таїни, призводить до трансформації самої людини, змушеної чи то пристосовуватись до цієї гіперреальності, чи то творити її.

Власне Друга світова війна причетна до виникнення такого філософсько-мистецького явища як постмодернізм. Відомо, що митці другої половини ХХ ст. задавались питанням, а яким має бути мистецтво після усіх пережитих жажіть. В той час у 50-х – 60-х роках екзистенціалізм переживає свій потужний злет, адже в центрі осмислення європейських мислителів (А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) були сенси та